

Zulfiya ABDULLAYEVA,
O'zbekiston Milliy Universiteti
Fransuz filologiyasi kafedrasida o'qituvchisi
 Email: zulfyabmsz@bk.ru
 Tel: +998900043437

O'zMU (PhD) F.B.Axrorova taqrizi asosida

ODOB-AXLOQ QOIDALARINING MADANIY JIHATLARIDAGI NOVERBAL FARQLARI

Аннотация

Barchamizga ma'lumki chet tilini yaxshi bilish suhbatdoshning xolatini, ya'ni imo-ishorasini tushunmaslik ehtimoli bo'lishi mumkin. Imo-ishoralar bilan suhbatga kirishishda chet ellik va shu davlatning urf odatlarini bilish asosiy maqsad qilib olish asoslidir. Chunki xati-xarakatlar orqali muloqotga kirishish o'zga bir davlatning madaniyati urf odatiga qarshi bo'lib qolishi mumkin ekan. Maqolamizning mazmun mohiyati ham imo-ishora va hati-xarakatlarga hamda yuz ifodalari qaratilgan.

Kalit so'zlar: imo-ishora, hati-xarakat, tushuncha, yuz ifodasi, suhbatdosh, etnografiya, usullar, kokorroko, qo'l siqish, qoshni ko'tarish, labni burish.

НЕВЕРБАЛЬНЫЕ РАЗЛИЧИЯ В КУЛЬТУРНЫХ АСПЕКТАХ ЭТИКЕТА

Аннотация

Как мы все знаем, при хорошем знании иностранного языка возможно, что состояние собеседника таково, что он не понимает его жесты. При вступлении в разговор с помощью жестов знание обычаев иностранца и этого государства оправдано в качестве основной цели. Потому что оказывается, что вступление в диалог посредством переписки может идти вразрез с традициями культуры другого государства. Суть темы также сосредоточена на жестах и мимике.

Ключевые слова: жест, поведение-персонаж, концепция, выражение лица, собеседник, этнография, методы, kokorroko, рукопожатие, поднятие бровей, изгибание губ.

NON-VERBAL DIFFERENCES IN CULTURAL ASPECTS OF ETIQUETTE

Annotation

As we all know, with a good knowledge of a foreign language, it is possible that the interlocutor's condition is such that he does not understand his gesture. When entering into a conversation with the help of gestures, knowledge of the customs of a foreigner and this state is justified as the main goal. Because it turns out that entering into a dialogue through correspondence may run counter to the cultural traditions of another state. The essence of the topic is also focused on gestures and facial expressions.

Keywords: gesture, hachi character, concept, facial expression, interlocutor, ethnography, methods, kokorroko, handshake, eyebrow raising, lip curving.

Yuz ifoda va imo-ishoralar turlicha bo'lishiga qaramay, turli madaniy va etnik guruhlarda yuz ifodasi va imo-ishoralar turli xil ma'nolarni ifoda etishi mumkin. Barchamizga ma'lumki, chet tilini yaxshi bilgan holda ham, biz hali chet ellik suhbatdoshimizni tushunmaslik ehtimoli bor, agar suhbatdoshimizning mamlakatida qabul qilingan xulq-atvor qoidalarini bilan tanish bo'lmasak. Etnografiyada bu ko'p xarakterli xususiyatlar tizimidan, xususan aloqa usulidan (til, imo-ishoralar, yuz ifodalari) iborat xalq (xududlarda) "madaniyati" bilan o'zaro bog'liq.

Yer yuzining janub tomonlariga yaqin bo'lgan xududlarga nazar solsak, odamlarning imo-ishoralari jonli tarzda namoyon bo'ladi, ularning yuz ifodalari hamda xati-xarakatlari tilda namoyon bo'ladi. Yevropada eng ko'p imo-ishoralardan italiyaliklar foydalanadilar: masalan, ular ayol go'zalligiga hayratni kamida beshta usulda bildiradilar. Masalan:

1. Bosh va ko'rsatkich barmoqlar bilan yuz orqali yurg'izish.

2. Erkaklari barmoqlari bilan mo'ylovni burish (mo'ylov bo'lmasa lab sohasini ushlab burish).

3. Pastki qovoqni biroz pastga tortish.

4. Kaftlarini naycha kabi buklab va teleskopga taqlid qilib, ko'ziga olib kelish.

5. Qo'polroq, bir vaqtning o'zida ikkita bosh barmog'ini ko'tarish kabilar.

Shu bilan birga, har bir Italiya oilalari hissiyotlarni ifoda etishning o'ziga xos usullari mavjud.

Kongoliklarda esa, biror kishi kirmoqchi bo'lgan eshikni taqillatishi yoki eshikning qo'ngirog'idan foydalanishi mumkun emas. Bu kongoliklar uchun xurmatsizlik belgisi xisoblanadi. Bu xolatga ular yo'l qo'ymaydilar. Ularda bu xolat ovoz tariqasida ifodalanadi ya'ni "kokorroko" deb tovush orqali tasvirlaydilar.

Turk davlatida "yo'q" deyish uchun boshlarini yelkadan yelkaga chayqatmaydilar, balki boshini ko'tarib, tilini bosadi. Qat'iy rad etish holati arablarda bosh barmog'ining tirnogini tishlab, qo'lini oldinga tashlash orqali ifodalanadi. Malay negrlari esa rad etishni ko'z orqali imo-ishora berishadi. YA'ni ko'zlarini pastga tushirish yumish bilan ifoda etishadi. Bizda ko'z orqali yumish imo-ishorasi rozilik belgisi deb tushuniladi. Bolgariyada rozilik belgisini bildirish holati boshlarini chayqash va aksincha bosh irg'ash tushuniladi. Bunday xatti-harakatlar yunonlar, ruminlar, makedoniyaliklar, hindularga ham xosdir. Malta aholisi rad etish belgisi sifatida bilagini oldinga burib, barmoq uchlari bilan iyaklariga tekizishadi. Fransiya va Italiyada bu ishora odamda nimadir og'riyapti degan ma'noni anglatadi.

O'zi haqida gapirganda, Yevropalik qo'lini ko'kragiga, yapon esa burnini ko'rsatadi. Agar amerikalik qo'li bilan "bu yerdan ket" imo-ishorasini qilsa, Buenos-Ayres restoranda ofitsiant darhol unga yaqinlashadi: aynan shu imo-ishora bilan odatda uning mamlakatida biror kishini chaqirishga kiradi. Amerikalik yevropaliklarni imo-ishirasi bilan chaqirmoqchi bo'lsa uni oldiga hech kim kelmaydi, chunki ko'pchilik yevropaliklar uchun bu imo-ishora "xayr" degan ma'noni anglatadi. Biz uchun inglizlarning qo'llari bilan ko'zlar, og'iz va quloqlarni yopadigan imo-ishorasi tushunarsiz bo'lib qoladi (men hech narsani bilmayman" degan ma'noni anglatadi). Ammo ruslarning va aytish mumkinki o'zbeklarning "pul" so'zini aytish o'rniga bosh barmog'i bilan o'rta va ko'rsatkich barmogini ishqalash ishorasini ko'p davlatlarda tushunishmaydi. Angliyada odatda ko'chadagi ayol erkak bilan birinchi bo'lib salomlashadi. Ayol erkak bilan tanishishni xoxlash yoki xoxlamaslik huquqiga ega ekanligini aynan Angliyada xushmuomalalik normasi hisoblanadi.

Indoneziyada boshini deyarli to'xtatmay irg'itish do'stona munosabatda ekanligini ko'rsatish ifodasi sanaladi. Bunday ko'rinish Yevropaliklar uchun o'zini-o'zi kamsitishdek ko'rinadi. Agar fransuz yoki italiyalik boshini qo'li orqali ursa, demak, u har qanday fikrni ahmoqona deb biladi. Agar britaniyalik yoki ispanlar peshonasini kafti bilan ursa u boshqalarga o'zidan mamnunligini ko'rsatadi. Xuddi shu imo-ishora bilan nemis halqi o'zining haddan tashqari kimgadir g'azabini bildiradi. Gollandiya axolisi peshonasini urib turib, bir vaqtning o'zida ko'rsatkich barmog'ini ham ko'tarib tursa, bu fikr unga yoqqanini, biroq ushbu fikr axmoqona ekanligini anglatadi. Yunonistonda katta barmoq ko'tarish bilan ifodalansa imo-ishora "jim bo'l" degan ma'noni anglatadi. Italiyaliklar shuningdek, bizda ham bosh barmog'ini ko'rsatish "1" raqamini yoki "jim bo'l" ish ifodasini beradi. Gollandiyada ko'rsatkich barmog'ini burish holati kimdir aqlli ibora aytganini anglatadi. Arablarning bog'langan ko'rsatkich barmoqlari sizga do'stlashishni taklif qiladi, ammo Marokashda bu imo-ishora bilan adovat haqida ogohlantiriladi.

Germaniyada ko'tarilgan qoshlar hayratni anglatasa, Angliyada shubxalanish ifodasini anglatadi. Amerikalik, bosh barmog'i va ko'rsatkich barmog'ini "o" harfi shaklida bog'lash, bu imo-ishora bilan "hammasi yaxshi" deb aytadi. Yaponiyaliklar esa, o'zini yurtining ramziyligidan kelib chiqqan xolda bu ishorani, amerikalik pul so'rayabdi deb tushunadi, Fransiya esa bu imo-ishora "nol" yoki "hech narsa" degan ma'noni anglatadi.

Italiya xalqi ko'rsatkich barmog'ini burniga tekkizganda ishonchsizlikni bildiradi. Gollandiyada xuddi shu imo-ishora gapirayotgan yoki kim haqida gapirayotganini mast holatdagi shaxs deb tushunishadi. Fransuz esa biror narsadan xursand bo'lsa, u uchta barmoqning uchlari birlashtirib, ularni lablariga olib borib va iyagini baland ko'tarib, havoga mayin o'pich yuboradi. Agar u ko'rsatkich barmog'i bilan burnining uchini ishqalasa, demak, u kim haqida gapirayotganiga ishonmaydi.

Gondurasdagi miskito qabilasining odamlari yosh bolalarini burni bilan o'pishadi va buni "ularning hidini eshitish" deb atashadi. Uzoq vaqt davomida bu qabila orasida yashagan bir tadqiqotchi, "bizning o'pish uslubimiz ularda jirkanch tuyg'usini uygotadi va kannibalizmning yumshatilgan shakli hisoblanadi", deb ta'kidlaydi. Jazoirda yoki Misrda arabcha imo - ishora

ruslarning xayrlashish imo-ishorasiga o'xshaydi. Ba'zi qabilalar uchun notanish odamni ko'rib, u yaqinlashguncha cho'kkalab o'tirish va bu tinch holatni u sezmaguncha turmaslik odat tusiga kiradi. Ba'zan esa "salomlashish uchun bosh kiyim, poyabzal va boshqa narsalar olib yechiladi".

Ma'lumot maxfiy ekanligi haqida ogohlantirish uchun ruslar va nemislar barmog'ini lablariga, inglizlar burunlariga, italiyanlar esa xuddi shu ishorani xavf haqida ogohlantirish sifatida xizmat qiladi.

Shunday qilib, quyidagilarni ta'kidlash joizki, xar xil millat va xalqlarning og'zaki bo'lmagan aloqasi xar xilligini bilmaslik, xoxlamay turib muammoga duch kelish yoki suxbatdoshni xafa qilib, xaqorat qilib qo'yishga olib kelishi mumkin. Boshqa mamlakatlarga tashrif buyurganda, chet elliklar bilan uchrashganda bunday xolatlardan saqlanish uchun ularga xos bo'lgan muloqotning og'zaki bo'lmagan tomonini oldindan o'rgangan bolishimiz kerak.

Taxlilarimizdan ma'lum bo'ldiki imo-ishoralar xar doim ham to'g'ri mazmunda insonlarga xizmat qilmas ekan. Imo-ishoralarning qo'llanilishi davlatlar taxlilida imkonli va imkonsiz ekanligi ma'lum bo'ldi. Demak, imo-ishoralar bilan muloqotga kirishishda muloqotga kirishgan davlatimizning madaniyatini oldindan bilib, o'rganib borish hamda muloqotga kirishii maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR

1. Bayeva YE. D. Jest kak vajneyshiy aspekt neverbalnoy kommunikatsii [Tekst] / YE. D. Bayeva. – M.: Armavir, 2010. – 155 s.
2. Baranov A. G. Yazikoviy mexanizmi variativnoy interpretatsii deystvitelnosti kak sredstvo vozdeystviya na soznaniye [Tekst] / A. G. Baranov, L. B. Parshin. – M., 1986. – 119 s.
3. Bgajnokov B. X. Adigskaya etika [Tekst] / Bgajnokov B. X. – Nalchik: AL-FA, 1999. – 52 s.
4. Bove Kortlend A. Sovremennaya reklama [Tekst] / Bove Kortlend A., fon Arens U. – M.: Dovgan, 1995. – 704 s.
5. Borozdina G. V. Psixologiya delovogo obsheniya [Tekst] / G. V. Borozdina. – M.: Infra, 2001. – 216 s.
6. Britkina D. S. Angliyskiye nadpisi na odejde kak ekstralingvisticheskiye faktori [Tekst]: mejdunar. stud. nauch.-prakt. konf. / D. S. Britkina. - Novosibirsk, 2015. – S. 59 – 71
7. Vasilik M. A. Para- i ekstralingvisticheskiye osobennosti neverbalnoy kommunikatsii [Tekst] / M. A. Vasilik. – M.: Eksmo, 2009. – 185s.